

Андрій СОВ'ЯК

Питання мудрості постало перед людиною ще в часи її блаженного райського стану. Завдяки екзегезі Святих Отців, дізнаємося, що чоловік Адам, споживаючи з дерева Життя, відкрито прислухався до голосу Божого. Через діалог з Богом людина відкриває сенс усієї мудрості. Бог стає Вчителем людини, даючи їй при цьому повну свободу дій. «І сотворив Господь Бог з землі всіляких польових звірів і всіляких птахів піднебесних і привів їх до чоловіка побачити, як він назве їх; як саме чоловік назве кожне живе сотворіння, щоб воно так і звалось» (Бут. 2, 19). За Божим промислом людина вчиться бути помічником Божим у подальшому Його творенні. Влада і вміння надавати ім'я, які дав Бог Адаму, несуть за собою відповідальність, яка керується мудрістю та виваженістю за достойний спосіб існування.

Як бачимо, з перших сторінок Святого Письма, розуміння світу та його мудре впорядкування відкривається людині поступово. Знання всього і про все – прерогатива Бога. Створюючи світ, Бог закладає частину своєї мудрості у своє творіння, часто наголошуючи: «І побачив Бог усе, що створив: і воно було дуже добре» (Бут. 1, 31). Знання Бога людина втрачає тоді, коли хоче бути «мудрою», тобто хоче бути як Бог. Такий стан Божого творіння проявився скуштуванням забороненого плоду. Після гріху прародичів «...відкрилися їм обом очі, й вони пізнали, що вони нагі» (Бут. 3, 7). Людина від спілкування та споглядання Бога звернула погляд на саму себе. Падіння спричинило забуття Бога. Сприймаючи фрагментарно світ, людина не в змозі скласти цілу картину спогляданого. Забуття когось, для народів Близького Сходу, означає небажання бачити, бути і, навіть, згадувати про нього. Натомість Божа мудрість і чоловіколюб'є проявляється в тому, що Господь завжди пам'ятає про людину, піклується про неї, дає обітницю, укладає союзи, тобто провадить її упродовж усієї історії спасіння, знову і знову відкриваючи таємниці про себе самого та навколишній світ.

Святе Письмо демонструє нам осіб, через котрих Бог являв свою славу, як мудреців. Єврейський коментар мудрості Сефер Єсіра вважає, що джерелом мудрості та знання є споглядання людиною феноменів природи: «Авраам, наш батько, прийшов, і споглядав, і бачив, і досліджував, і зрозумів, і виокремив, і змішав, і обміркував, і дослухав все, що йому Господь усіх відкрив»¹. Біблійний Патріарх Йосиф через дар тлумачення снів запобіг виникненню голоду в Єгипті. На знак цього фараон «...поставив його над усім краєм Єгипту» (Бут. 41, 43). Пророк Мойсей також упродовж усього свого життя намагався пізнавати Бога. Він навчався всієї мудрості єгипетського народу за часів фараона Рамзеса. Та мудрість, яку вкладав Мойсею Бог у вуста, була досконалою. Мудрість Божа є закладена в Заповідях Божих, які дані вже для конкретної спільноти.

Навколо Закону і його тлумачення виникла поезія мудрості.

На древньому Близькому Сході мудрість асоціювалася з царем та царською адміністрацією. У II книзі Самуїла цар Давид названий мудрим: «...пан мій мудрий, як мудрість ангела Божого знаючого все на землі» (II Сам. 14, 20). Соломонова мудрість описана детально у I книзі Царів, а книга Приповідок проголошує завдання царя: «Слава Божа в таїнстві слова, а царів слава – досліджувати слово» (Прип. 25, 2). Царі збирали навколо себе радників, котрі дораджували їм. Давид перетворив Ізраїль з місцевої племінної групи у міцну державу, в якій завжди були потрібні дипломатія та адміністрація.

Від великої спільноти – держави чи царства – мудрість присутня і у сімейних відносинах. Тут мудрість (євр. *hochma*) – це знання, яке притаманне кожній людині². Багато приповідок говорять про сімейні зв'язки батька-сина (Див. Прип. 1, 8; 2, 1; 10, 1) чи матері-сина (Прип. 31, 1-2). Часто питання, які стосуються відносин між батьками і дітьми, потребують моральної оцінки. Святе Письмо знає такі приклади та застерігає тих, хто нехтує сім'єю, ближнім: «Хто обдирає батька і проганяє матір, той син ганебний, безсоромний» (Прип. 19, 26), або «...Вже з того, як поводить ся дитина, видно, чи чисті й праві будуть її вчинки» (Прип. 20, 11).

Звідки чи, радше, від кого навчитися мудрості? Не всі дослідники біблійної археології стверджують, що євреї відвідували школи³. Однак книга Приповідок містить чимало посилань на роль вчителя у виховному процесі дитини. У часи написання цієї книги в Єгипті і Месопотамії, можливо, також і в Ізраїлі, вже відвідували школи. Там вивчались музика і поезія. Саме ці дві дисципліни мали у євреїв особливе значення, яке брало свій початок з релігійного світоспоглядання. Все це мало одну ціль – навчити молоду людину зосереджуватися над Торою, молитвою та прославою Бога. Передмова книги Ісуса сина Сираха, написана близько 132 р. до Р. Х., підкреслює важливість навчання: «...тим то мій дід Ісус, пильно віддавши ся читанню тих речей, що в законі і в пророків та й по інших пращурних книгах, і набувши чималого вміння в обходженні з ними, щось і собі написати задумав освітне й премудре...». Важливе місце відводилося навчанню служіння у храмі, царському урядові та промисловості, котра пов'язана із торгівлею. Шумерійські та Єгипетські ессе вихваляють освіту, розуміючи і підкреслюючи, що це – неоціненний земний дар. Подібні пасажі зауважені у Святому Письмі (Див. Сир. 38, 24-39, 11).

Новий Завіт

Євангеліє від Луки являє Ісуса Христа як досконалого, мудрого чоловіка. Вже у віці дванадцяти років Він відвідував Єрусалимський храм зі своїми батьками, де вперше показав свою мудрість: «Усі ті, що його слухали, чудувались його розумові й відповідям» (Лк. 2, 47). Євангелист закінчує другу главу словами: «Ісус же зростав мудрістю, літами й ласкою в Бога та людей» (Лк. 2, 52). Тут можна навести паралелі з першою книгою Самуїла (Пор. І Сам. 2, 26), де мова йде про зростання пророка Самуїла. Упродовж своєї місії спасіння Господь проголошує себе більшим від Соломона, славного мудреця Старого Завіту (Лк. 11, 29-32; Мт. 12, 38-42). Це не самовозхваляння, а явлення Божої мудрості. Соломон і його мудрість – втілення мудрості людського роду, а Ісус Христос, Богочоловік – явлення Божої мудрості Богом.

Як Ісус Христос відкриває свою мудрість?

Син Божий, ставши людиною, прийшов показати мудрість, щоб людина могла впізнати свого Створителя. На жаль, не всі люди приймають Його мудрість. Євангелисти подають нам конкретних осіб, котрі представляють певні групи мудреців єврейського народу – книжників та фарисеїв. Народження Ісуса знаменувалося прибуттям мудреців зі Сходу (Мт. 2, 1-2), котрі до того часу і не знали мудрості, яка б виходила з Ізраїлю. Говорячи про мудрість, Христос використовує образну мову контрастів: ті, котрі бачать і ті, котрі сліпі (Мт. 15, 10-14; Йо. 9, 39), глухі і ті, хто чує (Лк. 8, 8; Йо. 10, 27).

Мудрість у вченні Ісуса Христа

Часто Ісус Христос розділяв своїх слухачів на дві категорії. Цей розподіл ми зауважуємо у притчах. Син Божий використовує притчі у вченні про спасіння чи пізнання істини. Зміст притч Ісусових містить паралелі до притч книги Приповідок (Наприклад: Лк. 14, 10/Прип. 25, 6-7; Мт. 13, 44/Прип. 2, 4-5). Тема мудрості золотою ниткою проходила в такому методі Його вчення. Наприкінці Нагірної проповіді Христос дає конкретну оцінку тим, котрі зуміють втілити блаженства в життя, називаючи їх розумними людьми, а хто знає сам, як жити, подібний до необачного чоловіка.

Про Божественний розум чи мудрість ми можемо лише роздумувати, згідно з аналогіями, які створюються нашим людським розумом. Природним є те, що ті аналогії недосконалі. Пророк Ісаї говорить, що між людським розумом і Божественним існує велика прірва (див. Іс. 55, 9). У чому вона полягає? У людині спостерігається відмінність між можливістю пізнання і розуміння та самим розумінням або знанням. Тому мати здатність

пізнання і мати знання, очевидно, – різні речі. У Бозі здатність розуміння і саме розуміння – єдине. Тому християнські письменники підкреслювали властивість Божу – Премудрість, вказуючи на те, що Бог знає все.

Андрій СОВ'ЯК. *Вчимося мудрості на сторінках Святого Письма*// СЛОВО № 3 (47) 2011, с.35-36